

תמונת פארטיזנים יהודיים מיערות ליטא, שצולמו בידי רוסים, ביום השיחרור במרכז, עומד: קובנר. קיצונית מימין: ויטקה, אשתו של קובנר, שבפעולת-חבלה מדהימה פוצצה את הרכבת הגרמנית הראשונה באירופה הכבושה.

סופו של איציק

הדראמה הסודית המסתתרת מאחורי עדותו של אבא קובנר במשפט אייכמן

העדר היה הרוס והשלג שחדר דרך התיקרה ההרוסה כיסה את הקירות. היה זה קומץ של גברים יהודיים, ששום דבר בחייהם עד לאותו יום לא הכין אותם לחיי מחתרת — מחוץ, אולי, לקשיש שבחבורה.

היה זה יצחק ויטנברג. הוא היה אז כבן 42, איש רחבי-גרם, בעל קומה בינונית, קרמזג ובעל הומור. הוא היה חבר המפלגה הקומוניסטית הבלתי-יחוקית, התנסה בתנאי מחתרת ומאסר.

היה שם גם יוסף גלומן, נציב בית"ר בליטא, אשר עם הקמת הארגון היה סגנו של ראש המטרה היהודית בגיטו. היה שם אברהם חבויניק, מפעילי הבונה, אירגון הפועלים היהודיים הלא-יציוני, נוכחו גם ניסן רוניק מהתוער הציוני ואבא קובנר — צעיר ה' חבורה (23), איש השומר הצעיר, אשר יום את הפגישה.

לרובם היתה זו פגישתם הראשונה זה עם זה. הם באו ממה שנחשב עד לאותו זמן כ"מחנות" עוינים. המחצות נפלו רק נוכח המציאות המשותפת — ההשמדה.

לכולם היתה משותפת ההכרה שיש להתקומם ולא להשלים עם הרצח; שזהו החשבון האחד הגדול. לכולם היתה משהו תפת ההכרה שכבוד העם וכבוד החיים קוראים להם לעשות את המעשה שאפשר והוא למעלה מכוח אנושי: להעלות את המוכים, המיואשים והמועדים-לטבח — לאקט של התגוננות.

★ ★ ★

איש מהם לא קיחה שבהתגוננות זו ישיגו ניצחון כלשהו. לא היה כל סיכוי לכך שיוכלו להתגונן עד בוא הגאולה; אם כי תיקחת הגאולה לא פסקה אף לרגע. הם ידעו שמה שהם נוטלים על עצמם הוא רק לתת דוגמה של מות בכבוד. דבר זה שאיחד אותם. היה זה הגיטו הראשון בו התאחדו כל הגוונים הפוליטיים. היתה זו המחתרת הראשונה — ואולי היחידה — בה לא אורגנו יחידותיה לפי מפתח מפלגתי. מאותו רגע ואילך נתקיימה רק אחת לוחמים יהודיים.

ויטנברג ניבחר פה אחד למפקד האירגון — קובנר הציע אותו — כי היה גם המבוגר ביניהם ובעיקר: בעל ניסיון מחתרת. קובנר עצמו ניבחר לסגנו ולמפקד הבטליון הראשון — לכשיקום. גלומן ניבחר למפקד הבטליון השני ולאחראי על אימון הלוחמים. קובנר היה אחראי על האירגון.

אותו ערב, באותו חדר, כאילו נמוגה אימת הגיטו. בקבוק הודקה היתיד שהיה ברשותם הורק, תוך הכרה שמכאן ואילך יחיו, לפחות הם, חיים אחרים. לשעה לפחות, נשרה מהם

העד קובנר: המפקד הראשון של האירגון הלוחם שלנו היה אדם מופלא בשם יצחק (איציק) ויטנברג. המטה היה מורכב מאיציק ויטנברג (הכינוי שלו ליאן), יוסף גלומן (הכינוי שלו אברהם), אברהם חבויניק, ניסן רוניק ואנוכי. התחלקנו בתפקידים. ויטנברג נבחר על ידינו להיות המפקד, ואנחנו בתפקידים שונים במטה...
... השאלה הראשונה, השאלה שתמיד נשאלה, לפני כל פעולה, היתה: האם ראשי משהו לעשות משהו, שרכבות יהודים ישאו באחריות קולקטיבית עבורו? למתמרדים יכלה להיות הצדקה אחת: ההכרה שהם עומדים בפני השמדה טוטאלית. אך הכרה זו היתה רחוקה עדיין מתודעת כלל כלואי-הגיטו; ואף אצל הלוחמים עצמם היתה יותר תחושה מאשר ידיעה.

כי גם לאחר שנכתב כרוז המרד הראשון, ואף-על-פי שהיו כבר עדויות של ניצור לים מגיא ההריגה ששמו פוגארי — גם לאחר שהיה ידוע וברור כי כל מי שנלקח לפוגאר נרצח — גם אז הוחזרו ונקלטו בליבית היהודים בגיטו חילנה ידיעות חדי שות לבקרים, כי באותו פוגאר יש סתם גיטו. אז שררה בגיטו גם תקופה של יציבות. החטיפות ההמוניות, בהן נלקחו להשמדה 40 אלף מתוך כ־70 אלף יהודי העיר, פסקו. הרוקם הגיטו והשתרשה האמונה, כי עתה יונח לגותרים לחיות. כי הגרמנים גזרו מליצור את האמונה המוחלטת והכללית ש"מחמת מצפה לכל יהודי, בכל מקום. אם טבח בגיטו חילנה, הניחו ליהודי ביאליסטוק לחיות. כתוצאה מכך, האמינו בביאליסטוק שהרעה לא תיפול על ראשם, כי ישארו בחיים — אם רק יצייתו לגרמנים.

כך גם, אחרי המכה הראשונה, פסקו הגרמנים מן ההמתה הסיטונית בחילנה. יושבי הגיטו, ברובם המכריע, נתפטו לאשלייה המתוכננת: עתה כבר יונח להם. "למי דרושה מחתרת?" אמרו, "למי דרושים מורדים? זה רק יפר את הסטאביליזציה, יסכן את הקיים!"

בכל זאת החליטו המורדים למרוד. ניתוח קר — ותחושה בלתי-ניתנת להסברה — הביאו אותם להכרה שאין רחצה אלא אשלייה נוספת, וכי עליהם להתכונן בכל זאת לחיסול סופי.

★ ★ ★

הם התכנסו לשיבתם הראשונה, ארבעת המארגנים המייסדים. ביום הראשון של שנת 1942 נכתב כרוז המרד הראשון. המורדים הראשונים התכנסו כעבור שלושה שבועות.

י יפה מאחורי חילנה, שם נהגו תנועות הנוער היהודיות לקיים את טיוליהן ואת חניגות ל"ג בעומר. היה זה חלק משיטת החוזה של הנאצים, כי תמיד בחרו נוף יפה במיוחד, שאיש לא היה מתאר לעצמו שיבוצעו בו מעשי רצח כאלה.